

Ya Hu Ve Adem 2 Bölüm Adem Ve Evrim 13

– KENAN KOÇ · 04 Şubat 2017

II.2.4.2) Cinler, iblisler ve Şeytan:

Kur'an'da geçen

"Cinne gelince onu da daha önce, kavurucu ateşten (insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen güçlü bir ateşten) yarattık." (15/27)

"Vel canne halaknahü min kablü min naris semum", "Cini de halis ateşten yarattı." (55/15)

"Ve hale kalcanne min maricin min narin."

ayetleri, ileride vereceğimiz insanın genel yaratılışını açıklayan ayetlerden hemen sonra gelir. Yer yer, Kur'an'da insanı anlatır ayetlerin hemen peşinden cinleri anlatır ayetler de zikredilmektedir. Verdiğimiz 1. ayette, cinler için geçen semum kavramı, ateş alevi gibi esen sıcak rüzgara denir ki, sam yeli de bu kelimedenden türemiştir. Bilindiği gibi, insanın yaratılmasından çok önce, herhangi bir organik hayatın mümkün olmadığı bir dünya vardı ki, bu dünya, adeta bir ateş topuydu. İşte ayetlerden anladığımız kadarıyla, cinlerin ortaya çıkışı, dünyanın bu ilk devirlerine kadar gider. İblis ise, cinlerin atası değil, ilk isyan eden cin veya cinler grubudur. Kur'an'da, iblis için "O cinlendendi, Rabbinin emrinden dışarı çıktı." (18/50) denir. İslam alimlerince Cinlerin kafır olanına iblis, kafır olmayanına sadece cin denir.

Kur'an ve tefsirlerden anladığımız kadarıyla, Şeytan, evrensel ölçekte, Allah'a karşı gelmiş bir meleki tecellidir. Ancak bu karşı gelişinden dolayı, aslında saf anlamıyla bir meleki tecelli olamaz. Ancak meleksi özellik ve güçleri olduğu da açıktır. Kelime anlamıyla Şeytan, Hakk'tan uzaklaşan, Hakk'a karşı gelen varlık demektir. İblisler ise, dünyevi ölçekte, şeytana uymuş olan ve benzer güç ve özelliklerini özellikle insanların aleyhine kullanabilen cinlerden bir gruptur. Tıpkı çok kötü insanlara şeytan gibi dememiz gibi, çok kötü cinlere de iblis denir. Kur'an'da bildiğimiz kadarıyla, şeytan haricinde, irade serbestliği olan iki varlık türü yani cinler ve insanlar, şeytana uyma serbestliğine de sahip olduklarından, bu iki gruptan da kendilerini şeytaniyete teslim etmeleri ölçüsünde derece derece insani şeytanlar, cinni iblisler çıkar.

Hamdi Yazır şöyle der: "Gözle görülmeyen varlıkların hepsini birden simgeleyen isim Cin'dir. Cin'in aslı, gizli yaratık demektir. Bunların kafirleri de müminleri de vardır." Bu nedenle Kur'an'da dendiği gibi, iblisin cinlerden olması, meleklerden olmasına engel değildir. Ancak cinlerin yani görülmeyen varlıkların iyilerine melek, kötülerine şeytan, dünyada bulunan ve yine Kur'an'da geçen bildiğimiz anlamdaki cinlere de sadece cin denir. Bu dediklerimize delil olarak Prof. Süleyman Ateş de şöyle der: "(37/158) de, müşriklerin, Allah ile cinler arasında akrabalık kurmaları kınanmaktadır. Arapların Allah ile akrabalık kurdukları ve Allah'ın kızları dedikleri varlıklar meleklerdir. Demek ki o ayette meleklerle, cin denmiştir; çünkü cin, iyi ve kötü bütün gizli varlıkların ortak adıdır." İblis isminin, iblas masdarından gelen Arapça bir isim olduğu düşünüldüğünde, iblas, hayırdan ümidini kesmek, pişmanlık duyma ve kederli olma manalarına geldiğinden, iblis demek, hayırdan son derece ümitsiz kişi

ya da birim demek olur. Zira hadiste, "Cennet ehli, aralarında merhametli olanlardır. Cehennem ehli ise, ümitsizliğe düşenler, ümidi kesenler, yalancılar, yetişemeyecekleri şeylere ve kişilere ulaşmak isteyip çekememezlik yapmış olanlar, bilmediklerini söyleyenlerdir." denerek ümitsizliğin şeytani bir vasıf olduğu belirtilmiş olur. "(Cennette şöyle) derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir." (35/34) ayeti ve birçok benzer ayetlerin hükmünce de, cehennemi ve şeytani bilincin zıddı olan cennedi bilinç, tasadan yani tüm türevleriyle karamsarlık ve ümitsizlikten sıyrılmış bir bilinçtir.

Sadece şeytanın, insana, kibrinden dolayı secde etmeyişi, kibir, benlik davasına düşmek olduğu için, yalnız insanı kötülüğe iten nefis gücünün ona boyun eğmediğinin de simgesel bir anlatımıdır. Demek ki insan ne kadar olgunlaşsa, halife makamıyla onurlandırılrsa bile, yine de nefis ona tam olarak boyun eğmez. O nedenle, kimse nefsinin şerrinden emin olamaz denir. Veliler, evliyalar bile sürekli nefisleriyle mücadele halindedirler ve nefislerine boyun eğmemeleri oranında mertebeleri yükselir, ancak nefislerini tamamen ortadan kaldıramaz ya da nefislerinin tamamen özsel Zat'a secde halinde kalmasını başaramazlar. Zira bu anlamda nefis, izafî zat demektir. Bu çok basit bir şekilde anlaşılabilir ki, bu izafî zat veya sonradan edindiğimiz zat, ya da ben ya da kimlik, aslında benliğin bir oluşturucusu olduğundan, böyle bir kimlik kalmazsa, ben idrakî de olamaz. O nedenle, ben dedikçe, nefis var demektir; ben demeşsem, nefis ortadan kalkar ama bu durumda da bir idrakten ya da idrak eden kimseden bahsedemeyiz. İşte Allah yolundaki insanın bile, en büyük çıkmazı budur.

Şeytana göre insan beşer, yani kokuşmuş çamurdan yaratılmış derili, yoğun bir cisimdir. Kendisi ise ateşten yaratılmış latif bir cisimdir. Latif cismin yoğun cisme secde etmesi doğru değildir. Şeytanın yeryüzünde günahları insana süslemesi, insanın maddî yönünü, yani kuru çamuru, kokar balçığı, insanların gözünde süsleyip, esas yükselmeye vesile olan ruhtan daha hoş ve kıymetli göstermesidir. Oysa insan, cesedine üflenen Allah'ın ruhu ile düşünce gücüne ulaşmıştır. Meleklerin ona boyun eğmesi de bu güçten dolayıdır. Bu güce, meleklerin yapamadığı bir tarzda, isimlerden haber veren insanın, konuşan ruh gücü diyebiliriz. Meleklerin hepsinin secde edip şeytanın etmemesi, insanın içindeki nefsanî güçler ya da ihtirasları üzerinde hakim olamadığını gösterir. Ancak bu da, insanı dünya hayatına bağlayan ve hatta çalışıp didinmesini sağlayan, Allah'ın hikmetiyle, aslında yapıcı bir güçtür. Tutku, ister istemez ne düzey ve şekilde olursa olsun, her insanda vardır ve insanı melekten ayıran duygu yoğunluklarından biridir. Dizginlenip belli bir kritik değerin altında tutulan tutku insanlığın ilerlemesini sağlar; fakat zincirinden kopmuş tutku, savaşlarda olduğu gibi insanın gerileyip yıkıma uğramasına neden olur. O nedenle Din, insanın aşırı eğilimlerini törpüleyen, ama yaşamsal faktörleri yok etmeyen, doğru yol üzere olan bir orta yoldur. İnsan ne melek olabilir ne de olmaya çalışmalıdır ve ne de şeytan. Yani yıkıcılığa ve aşırı bağlılığa dönüşmeyecek bir dünya sevgisi, mal mülk ve hatta zevk edinme ya da zevk sahibi olma tamamen insani ve olması gerekli duygulardır. Ama insan, tutkularının ve dünyanın esiri olup şeytanlaşma yoluna da gitmemelidir. İnsana ihtirası aşıl原因 ve onu meleklikten ayıran şeytan olabilir; ama bu aşıl原因ı yapıcı bir denge konumunda tutmak insanın görevidir. Tamamen ihtirastan arınmaya çalışmak ise, orta yol olan İslam'ın doğru yolu değildir. Kur'an'da bu gerçek, ölçülü davranmak olarak dile getirili

Şimdi tekrar Bakara suresinin konuyla ilgili ayetlerini yorumlamaya devam edelim:

"Ve Âdem'e şöyle buyurmuştuk: "Ey Âdem, sen ve eşin beraberce cennete yerleşin ve orada dilediğiniz yerden, bol bol yiye (orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin) Ama şu ağaca yaklaşmayın (Eğer bu ağaçtan yerseniz), yoksa zulme sapanlardan (kendine kötülük eden zalimlerden) olursunuz. (kendinize yazık edersiniz)" (2/35)

Bu ayette açıkca vurgulandığı gibi, cennedi yönde bilinçlenme, belki de o zamanki dünyadaki tüm insansılarda değil, aralarında sadece Hz. Adem'de ve eşinde ortaya çıkmıştır. Ya da Hz. Adem ve eşiyle, bildiğimiz anlamda iki birey değil, ilk insanlık özelliklerini kazanmış bir gurup insanın içinde olan daha küçük bir insanlar topluluğu kastedilmektedir. Tıpkı söz konusu ayetlerde geçen şeytan kelimesiyle, aslında bir fert ya da bilinç değil, aynı vasfa sahip bilinçlerin kastediliyor olması gibi. Zira şeytanların sayısı çoktur (bazı ayetlerde bu çokluk vurgulanır), daha doğrusu tıpkı melekler gibi, mantiken onlarında çok sayıda olması gerekir. Ancak bu çokluk, ayrı bir bütünlüğe sahip, bir fert diyebileceğimiz ata şeytandan türeyen bir çokluk değil, zaten melekler, insanlar ve cinler gibi çok sayıda olan fertlerin, bir vasıfsal özellikler ortak paydasında birleşmiş olan bir grubundan dolayı olmuştur ve şeytan diyerek de bu varlıkların hepsi birden kastediliyor olabilir. Adem ve eşi denerek kastedilen özel insanlar grubu ise, insanlık özelliği kazanmış olan atalarımızla hemen aynı anda değil, onların arasından zamansal bir ötelik geçtikten sonra da çıkmış olabilir. İyice düşünüldüğünde, ayetler tüm bu yorumlara da açıktır.

"Bunun üzerine şeytan onların ayaklarını kaydırıldı da (haddi tecavüz ettirdi) onları içinde buldukları yerden (cennetten) çıkardı. Biz de şöyle buyurduk: "Bir kısmınız bir kısmınıza düşman olarak aşağıya inin. Belli bir süre kadar yeryüzünde sizin için bir bekleme yeri (barınak), bir nimet/ bir yararlanma imkânı (belli bir zamana dek yaşamak) olacaktır." (2/36)

Burada yine çoğul olarak insanlardan bahsedilmesi ("...bir kısmınız bir kısmınıza.."), cennedi bilince 2'den fazla kişinin ulaşım kovulduğunu, yada sadece bu 2 kişinin yada 2 kişi olarak simgelenen grubun ulaşım kovulmasına rağmen, diğerlerinden de üreyecek nesillerinden gelecekler, yani bizler için artık bu bilinç haliyle dünya yaşamının sürdürülmesinin engellendiği belirtilir. Bir önceki ayet dikkate alındığında, bu 2. şık, daha uygun düşmektedir. Bu ve benzer ayetlerdeki birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin hitabının, yukarıda üzerinde durduğumuz gibi, Adem, Havva ve Şeytan'a yapılan bir hitap olduğu için çoğul hitap olduğu konusunda bir çok tefsirci görüş birliğindedir. Ama tüm bu tefsirciler, söz konusu isimlerin sadece birer bireye işaret ettiğini düşünürler.

"Sonra Âdem, Rabbinden bazı kelimeler öğrenip belledi de (Rabbinden öğrendiği sözlerle) O'na yöneldi (tevbe etti). O da onun tövbesini kabul etti. Gerçekten de O, evet O, Tevâb'dır, tövbeleri cömertçe kabul eder; Rahîm'dir, rahmetini cömertçe yayar. (Gerçekten de O tevbeleri kabul eden ve merhameti pek geniş olandır)." (2/37)

Adem'in, cennedi bilinçlilikten uzaklaştırıldıktan sonra, başlangıçta öğrendiği ve/veya sonradan vahyedilen isimleri kullanarak, dünyevi bilinciyle Allah'a yönelişi anlatılır. Ayetin sonunda Allah'ın isimlerine atıf yapılmasından da anlaşılacağı üzere, Hz. Adem, Allah'ın kendisi için olabilecek olumlu sıfatlarını anarak O'ndan af dileyip Rahmetine kavuşmuştur. Bu anış, sesli ya da sessiz, sözlü ya da sözsüz zikirdir. Görüşlerimize paralel olarak Prof. Süleyman Ateş şöyle der: "İmdi Adem, hiçbir ihtiyaç hissetmediği ilk hayatından, ihtiyaçlarla dolu beşeri hayatına inince, Rabbinden bir takım kelimeler

öğrendi, yani içine bir takım sözler doğdu (daha doğrusu peygamber olduğuna göre, vahy aldı). Onlarla hareket etti, onlarla eksikliğini bilip, tövbe ederek Allah'a yöneldi. Demek ki Adem, cennet hayatından inmekle beraber, o ruhani hayatından tamamen de ilgisini kesmedi. Kendisine verilen aklına Allah'tan bir takım bilgiler doğdu. Şeytanın yolundan ayrılıp Hakk'a yönelmek, yaratılışına uygun yola dönmek gerektiğini anladı." Hamdi Yazır'da şunları söyler: "Halife olmak üzere takdir buyurulan Adem'in fitratından, ilim ve isim güçleri yok edilmemişti. Vuku bulan hata, henüz huy ya da tabiat olmamıştı. Bu felaket üzerine Adem derhal bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O'ndan kendisine bazı kelimelerin telkin edilmekte olduğunu anladı ve o kelimeleri karşılayıp aldı, kabul etti ve onlarla amel etti. Çünkü ayette geçen telakki kelimesi, lika kökünden gelip, karşılayıp almak ve aldığına sarılmaktır. İlk yaratılışı gereği bütün varlığıyla Allah'a yönelmiş, O'nun arızalar ile kesintiye uğrayan rahmet ve lütfunu, öfke ve delaletten uzak olarak tekrar celbetmek için iman akdini yenilemek suretiyle, kalp ile, söz ile, fiil ile tövbe etmiş, ve kurtuluşa dönmüştür. Ve bunda dinin aslı yer almıştır. Bizim dünyada din ve imanımız, ilk yaratılıştaki taktir edilmiş olan rahmete ve iman akdine nazaran bir tövbe ve rücu (asla dönüş) manasındadır. İnsan, Allah'ın fitratına iftira etmemeli, şeytana ve şeytanlığa karşı mücadele etmelidir. Ve insana mahsus saadet, günahları kendisine huy edinmemek için daima tövbe üzere bulunmaktır. Tövbe, esasen rücu etmek, geçmiş asla dönmek demektir. (Tövbe ettiğimizde, yaptığımız günahı yapmamış halimize dönmüş olmayı ve günahın silinmiş olmasını istemekteyiz ki, bu da tövbenin geçmiş asla dönmek isteği olduğunu gösterir.). Şu halde tövbe, kula nisbet edildiği zaman geçici olan günah halini bırakıp, asli olan düzgün hale dönmek demek olur. Allah'a nisbet edildiği zaman da, (kul üzerindeki etkisi) geçici olan öfke nazarından, asli olan rahmet nazarına dönmek manasını ifade eder. Bu nedenle tövbenin şer'i manası, kulun günahını itiraf ve ondan pişmanlık duyup, bir daha yapmamaya azmetmesi, Allah'ın da bu tövbeyi kabul ile günahı marifet etmesi diye açıklanır."

""Hepiniz oradan (cennetten) aşağı inin." dedik. Benden size bir yol gösteriş (hidayet) ulaşır da kim bu yol gösterişime uyarsa (hidayetime tabi olursa) artık böylelerine hiçbir korku yoktur. Onlar kederle de yüzyüze gelmeyeceklerdir (üzüntü çekmezler, mahzun olmazlar)." (2/38)

Daha önce üzerinde durduğumuz (20/122) ve (20/123) ayetlerinin sıralanışına uygun olarak, Adem'in affını belirtir (2/37) ayetinden hemen sonra, yine cennetten kovuluşu anlatan ve Hz. Adem gibi gelecekte de gelecek olan peygamberleri müjdeleyen (2/38) ayeti geliyor.

Hamdi Yazır'ın da katıldığı, tefsircilerin bir bölümünde gördüğümüz yoruma göre, bu ve benzer ayetlerde, asıl anlamıyla insanlık tarihinin başlangıcı, yani ilk din ilim ve dil devrine geçiş, bu özelliklerin insanın mayasında oluşu ve günah, isyan ve düşmanlığın yaratılıştan olmayıp geçici ve dış etkilerle oluştuğu vurgulanarak anlatılıyor. Hıristiyanların asli günah inançlarının asli olmadığı söylenmiş oluyor. Şeytanın mahiyetinin insana ait mahiyetten başka bir şey olduğu, Şeytan'ın insana olan düşmanlığından ayrılmayacağı, fakat insanın buna karşı kendi yaratılışına yönelerek korunabileceği, bu sayede beşeri saadetin en yüksek sınırına ulaşabileceği ve bu hususta tövbenin önemi vurgulanıyor.